

بسم الله الرحمن الرحيم

چگونگی آموزش سوره حمد به دانش‌آموزان پایه اول^۱

در شماره قبل با برنامه پیشنهادی فهم قرآن برای آموزش همه سوره‌های جزء سی در طول دوره ابتدایی آشنا شدیم. با توجه به اینکه این برنامه با آموزش سوره مبارکه حمد به کلاس اولی‌ها آغاز می‌شود، در این مقاله قصد داریم با چگونگی آموزش این سوره به دانش‌آموزان پایه اول به عنوان یک نمونه آشنا شویم.

همانطور که در مقاله‌های قبل بیان شد برای آموزش هر سوره، به طور مستمر و حدوداً یک ماه، دانش‌آموزان را با متن عربی آیات سوره مواجه می‌کنیم و در کنار این امر، پیامی از سوره را نیز به آنها انتقال می‌دهیم. طی این استمرار در آموزش، پیام سوره همانند یک بذر در وجود دانش‌آموزان کاشته می‌شود و کم‌کم جوانه می‌زند و در موقعیت‌های گوناگون مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد.

پیامی که از سوره حمد به دانش‌آموزان یاد می‌دهیم، دیدن زیبایی‌ها و تحسین آنهاست که بیان ساده‌ای از مفهوم «حمد» است. به بچه‌ها می‌گوییم: «بچه‌ها دنیا پر از زیبایی است؛ ما باید سعی کنیم زیبایی‌ها را ببینیم و هروقت یک زیبایی دیدیم، آن را تحسین کنیم.» تنها روی همین مفهوم تأکید می‌کنیم. اگر خودمان زیبایی‌ها و رفتارهای زیبای بچه‌ها را ببینیم و تحسین کنیم، بچه‌ها نیز دیدن و ستودن زیبایی‌ها را یاد می‌گیرند. کودکان در اثر چنین ارتباطی با سوره حمد، زیبایی‌ها را بیشتر از پیش توجه می‌کنند و نسبت به آنها ابرازی همراه با ستایش و تحسین خواهند داشت؛ همچنین به واسطه توجه به زیبایی‌ها، احساس بهتری پیدا می‌کنند و خوشحال‌تر خواهند بود.

برای آموزش سوره حمد و رشد دانش‌آموزان به واسطه ارتباط با این سوره، مهم است که ابتدا خودمان باور داشته باشیم که در محضر سوره حمد هستیم و این احساس را به دانش‌آموزان هم منتقل کنیم. مانند اینکه:

۱. با کمک دانش‌آموزان کاردستی‌هایی درست کنیم و همراه با نام سوره و متن آن به دیوار کلاس نصب کنیم. مثل:

- کاردستی یک فرش یا زیرانداز؛ برای مهمانی سوره

- کاردستی یک چتر؛ برای رفتن زیر چتر سوره

- و ...

۲. نام سوره را می‌توانیم با خط خوش روی کاردستی بنویسیم؛ یا روی کاغذ یا مقوای رنگی بنویسیم و دوربر کنیم و روی کاردستی بچسبانیم، طوری که بشود این نام را جدا کرد و نام سوره بعدی را قرار داد؛ یا کاردستی را طوری طراحی کنیم که بشود نام سوره‌های جدید را به نام سوره‌های قبلی اضافه کرد؛ یا ...

۳. می‌توانیم متن سوره مبارکه را نیز به دیوار کلاس نصب کنیم تا همیشه جلوی چشم باشد. البته با وجود اینکه بچه‌ها سواد خواندن ندارند، اما خوب است متن سوره را نیز در کلاس نصب کنیم.

۴. نشانی از سوره^۲ می‌تواند روی روپوش یا کیف بچه‌ها نصب شود.

همانطور که می‌دانیم اصلی‌ترین کار در آموزش سوره، خواندن سوره در فضایی شاد، امن، آرام و پرنشاط است؛ در کنار خواندن سوره، پیام سوره را هم آموزش می‌دهیم. پس در طول همراهی با سوره حمد، آن را می‌خوانیم؛ هر روز؛ در فضایی با نشاط؛ و به شیوه‌های گوناگونی که مورد علاقه بچه‌های کلاسمان است.

^۱ مریم خدادادی، مسئول کارگروه دبستان مدرسه دانشجویی قرآن و عترت(ع)

^۲ مانند پیکسل

تکرار خواندن سوره علاوه بر القای حس حضور، باعث می‌شود که بچه‌ها با آن انس بگیرند و به تدریج بتوانند سوره را از حفظ بخوانند؛ هر چند خیلی از دانش‌آموزان از قبل، سوره حمد را حفظ هستند. خوب است توجه داشته باشیم که بیشترین تأثیر را بر رشد دانش‌آموزان همین خواندن سوره خواهد داشت. بهترین نوع خواندن سوره هم‌خوانی است؛ پس سعی می‌کنیم به تدریج و در سریع‌ترین حالت ممکن دانش‌آموزان را برای این نوع خواندن آماده کنیم.

خواندن سوره حمد زمان زیادی از کلاس ما نمی‌گیرد و می‌تواند در موقعیت‌های مختلفی مانند شروع یا پایان کلاس یا زمانی که با زیبایی مواجه می‌شویم انجام شود؛ مهم این است که سعی کنیم خواندن سوره، جذاب‌ترین و دوست‌داشتنی‌ترین فعالیت بچه‌ها سر کلاس باشد؛ هر قدر بیشتر به این سطح نزدیک شویم، آموزش سوره مؤثرتر خواهد بود. برای این منظور علاوه بر تنوع خواندن، می‌توانیم از فعالیت‌های ساده متناسب با پیام سوره نیز در هنگام خواندن آن استفاده کنیم. مثلاً:

- خواندن سوره در هنگام تماشا یا بوییدن یک یا چند شاخه گل زیبا و خوشبو
- خواندن سوره بعد از خوردن یک شیرینی یا لواشک خوشمزه که بچه‌ها از آن لذت می‌برند و حس تحسین آنها از خوشمزه بودن آن به صورت درونی برانگیخته می‌شود

پیام سوره را بدون ترجمه و با استفاده از انواع فعالیت‌ها به دانش‌آموزان انتقال می‌دهیم؛ زیرا در دوره دبستان خصوصاً پایه‌های پایین‌تر، دانش‌آموزان دریافتی از ترجمه سوره ندارند و ترجمه برای آنها جنبه آموزشی نخواهد داشت؛ اما فعالیت‌ها کمک می‌کنند مفهوم سوره به خوبی و متناسب با سطح بچه‌ها به آنها منتقل و در وجودشان نهادینه شود.

می‌توانیم پس از اینکه توجه بچه‌ها را به زیبایی‌ها جلب کردیم، با اصطلاحاتی مانند «به به!»، «چه زیبا!»، «چه قشنگ!» و عبارات دیگری از این دست و نیز با ادکاری مانند «الحمد لله» و «الله اکبر» ابراز زیبایی‌ها و خوبی‌ها را به آنها آموزش دهیم.

در مورد زیبایی‌ها نیز باید توجه داشته باشیم که محدود به دیدنی‌ها نمی‌شوند. انواع مواجهه‌های شنیداری، دیداری، لمسی و ... نیز برای افزایش ابرازهای همراه با تحسین و تمجید در کودک مناسب هستند؛ مانند خوردن غذا یا خوراکی خوشمزه، دیدن منظره زیبا، شنیدن حرف خوب، شنیدن صدایی زیبا مانند صدای پرندگان، استشمام یک بوی خوش مانند بوی سیب یا بوی گل، لمس یک شیء لطیف مانند پر یک پرنده، کمک به دیگران به عنوان انجام یک کار زیبا و به طور کلی هر کار درستی که بچه‌ها را شادمان می‌کند، حس خوبی به آنها منتقل می‌نماید، زیبایی‌ها را در آنها تقویت می‌کند و آنها را به تعریف و تمجید و گفتن «آفرین» و «به به» می‌کشاند.

در این پایه کیفیت و چگونگی مواجه کردن دانش‌آموزان با زیبایی‌های مختلف، در میزان ابراز و عکس‌العمل آنها مؤثر است. میزان عکس‌العمل دانش‌آموزان نسبت به زیبایی می‌تواند نشان دهنده فهم و درک زیبایی توسط آنها باشد. مثلاً اگر گلی زیبا را به کلاس بیاوریم و همین‌طور آن را روی میز بگذاریم و در مورد آن چیزی نگوئیم و کار خاصی انجام ندهیم، ممکن است دانش‌آموزان عکس‌العمل ویژه‌ای نشان ندهند؛ اما اگر با همان گل وارد کلاس شویم، احیاناً آن را تزیین کرده باشیم، وقتی وارد می‌شویم آن را بو کنیم، احساس خوبی القا کنیم و با صحبت درباره گل، توجه دانش‌آموزان را به رنگ و لطافت و بوی آن جلب کنیم، قطعاً بیشتر توانسته‌ایم دانش‌آموزان را با زیبایی‌های آن گل مواجه کنیم؛ عکس‌العمل آنها نیز در چنین مواجهه‌ای بیشتر برانگیخته می‌شود و درک بیشتری از زیبایی آن گل پیدا خواهند کرد.

برای انتقال پیام سوره در موقعیت‌های مختلف می‌توانیم از همه امکانات و شرایط کمک بگیریم؛ مانند:

- انواع نماهنگ‌ها و تصاویری که زیبایی‌ها را نشان می‌دهد
- شعرهایی که با بیان زیبایی‌ها بچه‌ها را به وجد می‌آورد و به تحسین وامی‌دارد
- داستان‌های شاد درباره انواع زیبایی‌ها و تحسین آنها
- بازی‌هایی که باعث شادی بچه‌ها می‌شود
- پدیده‌ها، نعمت‌ها و رفتارهای زیبایی که در تصاویر کتاب‌های درسی دیده می‌شود

- شعرهای کتاب فارسی که درباره نعمت‌ها یا زیبایی طبیعت است^۳
- انجام تمیز و مرتب تکالیف توسط دانش‌آموزان
- شکل‌ها و الگوهای رنگارنگ کتاب ریاضی
- سایه‌ها، نعمت چشم و رعایت بهداشت در کتاب علوم
- جشن قرآن و گفتن «بسم الله»

در پایان این چند هفته، توقع داریم که توان دیدن انواع زیبایی‌ها و خوبی‌ها و ابراز تحسین نسبت به آنها در دانش‌آموزان نسبت به قبل، ارتقا یافته و شادی و نشاط آنها به واسطه این سوره بیشتر شده باشد.

^۳. مثلاً شعر «سبز و سبز و سبز» از محمود کیانوش